

IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SHAKLLARI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 5BI-23 guruh talabasi

Toshmurodova Husniya Toshtemir qizi

Husniyatoshmurodova@gmail.com [Tel:+998912362605](tel:+998912362605)

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 5BI-23 guruh talabasi

Xurramova Fotima Bahodir qizi

fotimaxurramova261@gmail.com [Tel:+998936685251](tel:+998936685251)

Annotatsiya: Ushbu maqolada tadbirkorlik tushunchasi, tadbirkorlik faoliyati, ularning turlari, shakllari haqida hamda tadbirkorlikni rivojlantirishning jamiyatdagi oʻrni va ahamiyati haqida soʻz boradi

Kalit soʻzlar: xususiy tadbirkorlik, ishlab chiqarish, konsalting tadbirkorligi, yakka tartibdagi tadbirkorlik, ishlab chiqarish tadbirkorligi.

Bizga maʼlumki, tadbirkorlik har qanday davlat iqtisodiyotida asosiy rol oʻynaydi. Xususiy tadbirkorlik jahon mamlakatlari tajribasida oʻzining yuksak natija va muvaffaqiyatlari bilan mustahkam oʻrin egallagan boʻlib, aksariyat xalqlarda uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 60-70 foizni

Konsalting: umumiy boshqarish, mamuriy boshqarish, moliyaviy boshqarish, xodimlarni boshqarish, marketing, ishlab chiqarishni boshqarish, axborot texnologiyasi. tashkil etadi. Tadbirkorlik (tadbirkorlik faoliyati, bu-biznesdir) — bu tavakkalchilik asosida amalga oshiriladigan, mulkka egalik qilish, tovarlarni sotish ishlarini bajarish yoki xizmatlar koʻrsatishdan muntazam ravishda daromad olishga qaratilgan mustaqil faoliyat sanaladi. Tadbirkorlik faoliyati turlari xilma-xildir. Faoliyat maqsadi, turi va yoʻnalishlariga qarab tadbirkorlik faoliyatining ishlab chiqarish, tijorat, moliyaviy va konsalting turlariga boʻlingan. Tadbirkorlik faoliyati tadbirkorlik faoliyati subyektlari tomonidan qonunchilikka muvofiq amalga oshiriladigan, oʻzi tavakkal qilib va oʻz mulkiy javobgarligi ostida daromad olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatidir. Qolaversa tadbirkorlik quyidagi turlarga ham boʻlinib ketgan:

Ishlab chiqarish: innovatsion, ilmiy-texnik, tovar ishlab chiqarish, xizmat koʻrsatish, isteʼmol tovarlarini ishlab chiqarish, isteʼmol xizmatlari koʻrsatish, axborot;

Tijorat: savdo, savdo-xarid, savdo-vositachilik, tovar birjalari; Moliyaviy: bank, sugʻurta, auditorlik, lizingli, fond birjalari;

Ishlab chiqarish tadbirkorligini tadbirkorlik faoliyatining asosiy turi desak xato bo`lmaydi. Zero, bunday tadbirkorlik faoliyati tufayli mahsulot, tovarlar ishlab chiqariladi, xizmat ko`rsatiladi, ma`lum ma`naviy qadriyatlar yuzaga keladi.

O`zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o`tishning dastlabki yilla-rida tijorat tadbirkorligi yaxshi rivojlandi. Tadbirkorlik faoliyatining bu turi tovar va xizmatlarni sotib olish va sotish jarayonlarini amalga oshirish bilan ta`riflanadi, chunki bu sohada qisqa vaqt orasida daromad olish mumkin.

Tijorat tadbirkorligi, ya`ni biznes faoliyatini olib borish va uni rivojlantirish jarayoni. Bu, korxonalarni boshqarish, sotish, marketing, moliyaviy boshqaruv, va boshqa amaliyotlarni o`z ichiga oladi. Tadbirkorlik, innovatsiyalarni olib borish, yangiliklarga intilish, va o`z fikrlarini amalga oshirishni o`z ichiga oladi. Agar ishlab chiqarish korxonalar samaradorligining 10-12 % ini tashkil etsa, tijorat faoliyati esa bu ko`rsatkichni yana 20-30 % ga oshiradi. Tijorat tadbirkorligi faoliyati tovar birjalari yoki savdo tashkilotlari bilan ham bevosita bog`liq.

Moliyaviy tadbirkorlik – pul va qimmatli qog`ozlar oldi-sotdisi bilan bog`liq tadbirkorlik faoliyati. Moliyaviy tadbirkorlikda qimmatli qog`ozlar (aksiyalar, obligatsiyalar va boshqalar), valuta qimmatliklari va milliy pullar oldi-sotdi qilinishi uning o`ziga xos xususiyati hisoblanadi. Moliyaviy tadbirkorlik tadbirkorlik sohasining alohida olingan turiga kiradi. Uning faoliyat sohasi qiymatlarni alma-shinishi va almashtirilishidan iborat. Moliyaviy faoliyat ishlab chiqarish, tijorat sohasini ham qamrab olishi mumkin. Shuningdek, moliyaviy tadbirkorlik mustaqil bank va sug`urta muassasalari shaklida ham faoliyat ko`rsatadi. Moliyaviy bitim tadbirkorlik faoliyatining ilgarigi turlariga nisbatan kamroq samara beradi. Bu ko`rsatkich 5-10% ni tashkil etadi.

Keyingi vaqtda O`zbekistonda tadbirkorlik faoliyatining konsalting turi rivojlanmoqda. Bu tadbirkorlik turi ko`p yo`nalishlardan iborat bo`lib, kelajakda yaxshi rivojlanib ketishiga jahon iqtisodiyoti taraqqiyoti guvohlik beradi. Konsalting (maslahat berish) - bu biznes-jarayonlarni optimallashtirish, faoliyatning asosiy ko`rsatkichlarini oshirish va takomillashtirish bo`yicha keng ko`lamli iqtisodiy, sanoat, tijorat va boshqa masalalar bo`yicha korxonalar rahbarlari va xususiy tadbirkorlarga pullik ekspert maslahatlarini berishdir. Konsaltingning maqsadi boshqaruv tizimining (boshqaruv) belgilangan maqsadlariga erishishida yordam berishdir.

Tadbirkorlik faoliyati turlari nisbatan mustaqil bo`lib, bir-birini to`ldirib keladi. Tadbirkorlik faoliyatining barcha turlarini belgilab beruvchi ishlab chiqarish tadbirkorligining ustuvorligini tan olish kerak. O`zbekiston Respublikasida — Tadbirkorlik to`g`risida lgi qonunning 5- moddasiga binoan tadbirkorlikning quyidagi shakllari mavjud:

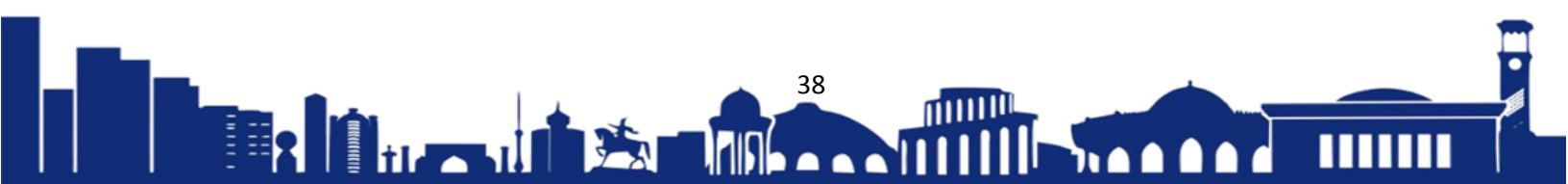
- □ Yakka tartibdagi tadbirkorlik;
- □ Xususiy tadbirkorlik;
- □ Jamoa tadbirkorligi;
- □ Aralash tadbirkorlik.

Yakka tartibdagi tadbirkorlik tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning eng oddiy shakli bo`lib, uni tashkil qilish tartibi O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 14-fevraldagi qarori bilan tasdiqlangan «O`zbekiston Respublikasida xususiy tadbirkorlik to`g`risidagi Nizom» bilan belgilanadi. Ushbu nizomga muvofiq yakka tadbirkor o`z faoliyatini yuridik shaxs tashkil qilmay amalga oshirishi mumkin. Yakka tartibdagi tadbirkorlar odatda mayda ishlab chiqarish bilan shug`ullanadilar. Yakka tartibdagi tadbirkorlik o`z navbatida ikki turga bo`linadi: shaxsiy tadbirkorlik; birgalikdagi tadbirkorlik.

O`zbekiston Respublikasida «Xususiy tadbirkorlik to`g`risidagi Nizom»da tadbirkorlikdan farqi xususiy tadbirkorlik faoliyatiga quyidagicha ta`rif berilgan: Xususiy tadbirkorlik fuqarolar (alohida fuqaro) tomonidan o`z tavakkalchiliklari va mulkiy javobgarliklari ostida, shaxsiy daromad (foйда) olish faoliyatidir. Xususiy tadbirkorlikning yakka tartibda faoliyat yuritayotgan tadbirkorlikdan farqi shundaki, bu yerda faoliyat yurituvchilar o`z faoliyatini yollanma ishchi kuchi yordamida olib boradilar. Ular yuridik shaxs sifatida faoliyat ko`rsatadilar va o`z korxonalarini davlat ro`yxatidan o`tkazishga majburdirlar.

Tadbirkorlikning keyingi shakli jamoa tadbirkorligi bo`lib, bir guruh fuqarolarning o`zlariga ma`qul bo`lgan mulkchilik shakllarida jamoaga birlashib, jamoa korxonalarini tashkil etishlari va shu asosda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishlaridir. Jamoa tadbirkorligi faoliyati firmalar faoliyatida o`z ifodasini topadi. Firma muayyan turdagi mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko`rsatishga ixtisoslashgan, bozordagi talab va taklifga qarab ish tutadigan, iqtisodiy jihatdan erkin va mustaqil korxonadir. Xulosa qilib aytadigan bo`lsak, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati ma`no jihatidan keng ma`noli tushuncha. Biznes va tadbirkorlik faoliyati o`ziga xos ahamiyatga ega bo`lib, bunda tadbirkorlik shakllariga qarab xar xil turdagi imtiyozlar ega va jamiyat ayni shu tadbirkorlik, biznes, tijorat va boshqa tarmoqlar orqali o`zi uchun o`z kelajagini barpo qila oladi desak, yashash uchun zamin yarata oladi desak mubolag`a bo`lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xaydarov B, Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. - 2022. - T. 1. - №. 1. - S. 634-635.

2. Xaydarov B.X. Saitov S.A. TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA // Academic research in educational sciences. - 2022. - T. 3. - №. 5. - S. 151-156

3. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

образование. - 2021. - №. 4. - С. 288-292

4.

Ба [] [] БИЗ РЕЖАЛА ТАРТИ
хром НЕСНИ ШТИРИШ БЛАРИ

// PEDAGOGS jurnali. - 2022. - T. 12. - №. 2. - С. 139-142.

